

KAMPANYALARI VE TARTIŞMALARI İLE 2007 GENEL SEÇİMLERİ VE SONRASI ÜZERİNE SOHBET*

*Ayşe Tükrükçü, Eren Keskin, Fatma Benli, Hülya Gülbahar, Nükhet Sirman,
Sabahat Tuncel, Zeynep Kutluata*

30 Eylül 2007, İstanbul

Moderatörlüğünü Prof. Dr. Nükhet Sirman'ın (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü) yaptığı "Kampanyaları ve Tartışmaları ile 2007 Genel Seçimleri ve Sonrası" başlıklı sohbetimize Av. Fatma Benli (Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği- AKDER), milletvekili Sabahat Tuncel (DTP), Av. Eren Keskin (Gözetiminde Cinsel ve Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu), Av. Hülya Gülbahar (Kadın Adayları Destekleme Derneği – KADER), Ayşe Tükrükçü (2007 genel seçimleri bağımsız milletvekili aday) ve Zeynep Kutluata (*Feminist Yaklaşımlar*) katıldı. Seçim sürecinin ve sonrasında kadınlar açısından değerlendirildiği sohbette, ağırlıklı olarak seçim sürecinde kadınlar tarafından yürütülen kampanyalar ve yeni mecliste yer alan kadın milletvekillerinin birbirleriyle ve kadın hareketiyle ilişkisi üzerinde duruldu.

Seçim Dönemi ve Kampanyalar...

Nükhet Sirman: Biliyorsunuz seçimlerden sonra 50 kadının milletvekili olması çeşitli biçimlerde yorumlandı; kimisi başarı, kimisi başarısızlık olarak yorumladı. Biz de, bugün konuşmak üzere seçimler ve kadınlar konusu etrafında üç ana gündem belirledik: seçim süreci, farklı duruşlara sahip kadın milletvekillerinin ortak hareket etmesinin mümkün olup olmadığı ve kadın hareketi ile kadın milletvekilleri arasında ne tür bir ilişki kurulabileceği. Geldiğiniz için de hepimize ayrı ayrı teşekkür ederim.

İlk olarak, seçim süreci üzerinde yoğunlaşalım diyorum. Sizce kadınlar bu süreçte nasıl yer aldılar? Kendileri belirli aktörler olarak mı yer aldılar, yoksa başkaları tarafından kullanılan piyonlar mıydılar? Seçimler süresindeki kampanyalar ne işe yaradı, yani kadınların duruşunun aktif veya pasif olmasını etkileyebildi mi? İsterseniz bu çerçevede başlayalım, daha sonra bağımsız adaylık meselesine gelelim.

Biliyorsunuz, ben KADER üyesiyim ve KADER'in seçim kampanyalarında çalıştım. Orada benim duygum şuydu: Kadınlar kesinlikle kullanılmaya çalışıldı. Hem AK Parti, hem de CHP kadınları kullandı. DTP konusunda da ikircikliyim. Belirli soru işaretlerim var; ama öbürleri kadar kesin değil. Belki çok da içeriden bilmediğim için olabilir. Diğerlerinin yaptığı çok daha ayan beyan ortadayken, DTP'nin sorunları daha kendi içinde. Bu çerçevede kadınların bir şekilde kullanılmaya doğru götürüldüğünü düşünüyorum. Fakat en azından bazı kadınlar, özellikle de bu masanın etrafında oturan kadınlar, buna izin vermemek için ellerinden geleni yaptılar. Ama belki de soru ne kadar başarılı olduğu: Bu süreçte kadınların kendi sözlerinin daha açık bir biçimde ortaya çıkmasını sağlayabildik mi? Başkaları tarafından kullanılmayı bir noktada engelleyebildik mi, engelleyemedik mi? Belki bunun üzerine konuşabiliriz. Ben her iki tarafı var diyorum. Ne kadar başarılı olduğu konusunda sizler ne düşünüyorsunuz?

Sabahat Tuncel: Seçim kampanyasına burada bulunan arkadaşlar çok daha hâkim. Ben cezaevinde geçirdim bu süreci ve cezaevinden bu sürece dahil olmaya çalıştım. Orada benimle birlikte 50 kadınla, sınırlı ve dar koşullarda sesimizi dışarıya duyurmaya çalıştık. Dışarıda da büyük bir çaba ve emek verildi ve sonuç olarak Türkiye tarihine bir ilk yazıldı. Bu başarı başta kadın hareketi olmak üzere halkımızın başarısıdır.

DTP olarak belki diğer siyasi partilerden farkımız, kadın adayların hepsini kadın hareketinin belirlemiş olması. Diğer siyasi partilerde ise parti liderleri belirleyici oluyor. Yalnızca kadın meselesinde değil, her konuda çok etkililer. Bizde durum çok farklı. Kadın konusunda eşbaşkanlar değil kadın meclisimiz karar alır ve bu karar partinin bütün organlarında geçerlidir. Örgütlü bir Kürt kadın hareketi var. Bu süreçte Kürt kadın hareketi kendi içerisinde toplantılar yaparak, kadınlardan öneriler alarak kadın adaylarını belirledi. Bana da bir teklif geldi. Kazanan diğer 8 arkadaş için de aynı süreç işledi. Ama şunu da belirtmek istiyorum: Tabii ki DTP'de kadınlar olarak mücadele ederek bu noktaya geldik. Bizim için kadın politikası çok önemli. Bunu parti programımızda da görebilirsiniz. Partimizin programında ikinci başlık "kadın"dır. Diğer siyasi partilerin programına baktığınızda kadın başlığı daha çok sosyal politikalar altında, hatta aile içerisinde yer almaktadır. Bizde Kürt kadın hareketinin verdiği mücadele bunu değiştirdi. Partimizde yüzde 40 kadın kotası uygulanıyor ve bu kota uygulaması partinin bütün kademeleri için geçerli. Ancak, buna rağmen seçim dönemlerinde kadınlar olarak sıkıntılar yaşıyoruz ve mücadele ediyoruz. Örneğin 2002 genel seçimlerinde bunu yaşadık: Seçimin başarısızlığının nedeninin kadınlar olduğunu söyleyenler de oldu.

Nükhet: Ben de onu soracaktım.

Sabahat: 2002 genel seçimlerinde ilk üç sırada gösterilen kadın adayların sayısı 50 idi. Seçimde barajı aşamamızı, bazı kesimler kadın aday sayısının çok olmasına bağladılar. Mesela şöyle dediler: “Bu kadar kadın aday olmasaydı, biz kazanırdık. Efendim siz Urfa’ya gitmişsiniz... Bir tane kadın aday göstermişsiniz... Zaten orası feodal bir yer... Biz toplumun ölçülerini dikkate almalıyız...” ya da bazı yerlerde “Birinci sırada bu kadar kadın aday olmasaydı biz kesin kazanacaktık” gibi aslında başarısızlığı kadın üzerinden ifade etme yaklaşımları bizde de oldu. Ya da kadın adaylarda, erkek adaylarda aranmayan özellikler arayanlar oldu. Biz o zaman kadın hareketi olarak çok tartıştık. Sonuçta Türkiye’de antidemokratik bir uygulama var, baraj sistemi var ve bu kadınları da doğrudan etkiliyor.

2007 seçim sonuçları bu yaklaşımların yıkılmasına neden oldu. Seçimlere bağımsız adaylar olarak girmemiz ve 8 kadın arkadaşımızın kazanması, başarısızlığı kadına bağlayan anlayışları yıktı. Hatta erkek arkadaşlarımızdan şu değerlendirmeyi yapanlar da oldu: “Kadınla kaybederiz’ anlayışı yıkıldı; çünkü 8 kadın arkadaş da, bulunduğu noktada en yüksek oyu alarak gelen kadınlardı.” Bu mesela çok önemli bir nokta. Bağımsız olarak seçime girmek gerçekten çok zor bir olay. Düşünün, bölgede Diyarbakır’ı dörde bölmüşler. Batman’ı tam ortadan ikiye bölmüşler; bir taraftan diğer tarafa oy gitmiyor! Tabii ki bu örgütlü bir duruşun ifadesidir; halkın örgütlü olmasının, kadınların örgütlü olmasının bir ifadesidir.

KADER’in kampanyası kadınların adaylığında çok etkili oldu. Mesela biz o zaman cezaevinden izliyorduk, “Gerçekten bu yıl kadınlar çok aday gösterilecek, bu kesin.” dedik. Ama tabloyu gördüğümüzde hüsrana uğradık, aday gösterme düzeyinde de durum kötüydü. DTP’de oran yüzde 36,6; bu oran Meclis’ten yüksek. Türkiye genelinde katılım yüzde 8,9. Bu işi sadece genel başkanlara ya da partinin genel politikalarına bırakamayız. Kadınların özgün mücadele etmesi gerekiyor. Meclis’e bakıyorsunuz, mücadele düzeyi orada çok zayıf. O yüzden de sadece yönetimlerde olmak da yetmiyor. Kadınlar olarak ne kadar oradayız? Kadınlar adına ne kadar mücadele ediyoruz? Kadın meselesinde, partiyi ne kadar bu işe ortak edebiliyoruz? Bunlar önemli...

Nükhet: Gerçekten de KADER’in yaptığı hesaplarda şunlar ortaya çıktı: İlki, ilk defa bu kadar çok kadın aday adayı başvurdu bu seçimlerde. İkincisi, bu kadar çok kadın aday başvurduğu halde, başvuran kadınların yüzde 13’ü aday yapıldı; başvuran erkeklerin yüzde 26’sı aday yapıldı. Bunların hesabını yaptık ve tabii üçüncü bir nokta da şu ki, -işte belki DTP o anlamda çok önemli bir fark gösteriyor- aday olarak belirlenen kadınların mümkün olduğu kadar kadın hareketine katılmamış olanları aday yapıldı, kadın hareketine bulaşmış olan kadınlar aday gösterilmekten çekinildi.

Hülya Gülbahar: Ben KADER'in kampanyasını çok başarılı bir kampanya olarak görüyorum. TCK sürecinde çok ağır -medeni kanunda da aynı şeyi yaşamıştık- deneyimler yaşadık; erkek egemen bir Meclis'te kadınlar lehine bir yasa çıkarmanın ne demek olduğunu, birebir çalışırken feci şekilde gördük. Eğer ailesinde, eşi, kızı ve bütün kadınlar üzerinde namus üzerinden kontrol kurmuş bir adama, "Kadınların hayatları hakkındaki kararları kadınlara bırak, sen karışma" dersen, "Olur mu öyle şey!" diyor. İktidarı gidecek elinden ve bu konudaki yasaları çıkarmasını istiyorsun. Çok zorlandığımız bir süreçti. Oradaki net gözlemlerden bir tanesi şuydu: "Biz bunu kadınlara anlatmalıyız, evlilik ve tecavüzle ilgili bir yasa değişikliği gerektiğini kadınlar anlayacaktır." Meclis'te daha çok sayıda kadına olan ihtiyaç, Türkiye'de kadın-erkek eşitliği ve kadının özgürleşmesi için bütün yasal değişiklikler için ilk koşuldu. İkincisi, bu sayının artması görünürlük açısından çok önemliydi; çünkü biz Meclis'te bu tartışmaları yapmaya çalışırken oradaki az sayıda -24 tane- kadın milletvekilinin aslında ne kadar zor durumda olduğunu çok net bir şekilde gördük. Dinleyici locasından bakıyorsun, 550 erkeğin içerisinde göremiyorsun o kadınları, yoklar, yani olmayan bir kadından, o ezici erkek topluluğu içindeki o kadınlardan hem kadın hareketi hem kamuoyu çok şey bekliyor, yani imkânsız başarmasını bekliyor ki bu, ondan kendi politik kariyerine, siyaset hayatına son vermesini istemek gibi bir şey, "Çık, kadın hareketinin şu talebini orada net bir şekilde savun." demek. İmkânsız değil, görece yapılabilir bir şey ama yapmaya çalışan, kendisine feminist diyen milletvekili arkadaşlarımızın bile orada ne kadar zorlandığını net bir şekilde gördük. Biz eğer kâğıt üzerinde yaptığımız reformların uygulanmasını ve ilerlemesini istiyorsak, orada daha çok kadın olmalıydı. Geçen sene KADER, kamuoyunda kadınların siyasete katılımına nasıl bakıldığı hakkında bir araştırma yaptı. Bu araştırmaya göre kamuoyunun yüzde 76'sı kadınların Meclis'te daha çok yer alması gerektiğini düşünüyor ve istiyordu. Belki ilk rakamlar abartılı rakamlardır. Ama yüzde 76'yı ikiye bölsek bile yine de çok önemli bir sayı. Kampanyanın kendisi siyasetçiler üzerinde ve toplumun kadın-erkek eşitliğine inanmayan kesimleri üzerinde baskı aracı oldu ve sonrasında kampanya bu baskıyı daha da artırdı. Ancak, adaylar açıklandığında şok yaşandı, gerçekten herkes daha yüksek sayıda kadın aday bekliyordu. Bu kampanyaya rağmen inat olsun diye bu kadar az sayıda kadın aday gösterilmesini birçok yerde söylediğim gibi "intikam refleksleriyle" açıklıyorum. Türkiye'de ortalama insanın bile tahammül edemeyeceği bir antidemokratik tavır olduğunu herkes o süreçte gördü. Tabii bu bizi siyasi partiler ve seçim yasalarının ne kadar antidemokratik olduğu ve derhal değiştirilmesi gerektiği konusunda bir kez daha uyarıcı bir süreçti.

KADER'in kampanyasıyla birlikte Ayşe'nin ve DTP'nin kampanyasını da beraber değerlendirmek lazım. Bence birbirini etkileyen ve destekleyen işler oldu bu işler. Ayşe'nin adaylığı, -bağımsız adaylar ve Türkiye için hayal sayılabilecek bir konuda- seks işçiliğinin,

fuhuşun, kadın bedeninin bir meta olarak kullanılmasının ve kadın-siyaset ilişkisinde kadın cesaretsizliğinin kırılmasının tipik örneklerinden bir tanesi oldu. Ayşe'nin kadın hareketinden, feminist hareketten aldığı destek de, Türkiye kadın hareketi açısından önemli bir deneyim oldu. Kendi bağımsız adaylarını bulmak, desteklemek ve kamuoyu oluşturmak açısından bir etki alanı yaratmak için Ayşe Tükrükçü'nün kampanyası da bence bu süreçte çok önemli ve olumlu etkileri olan bir kampanya oldu. DTP'nin kampanyası ve DTP içerisindeki kadın adayların kampanyası da bence yine çok önemli bir kampanyaydı. Nükhet'in anlattığını tekrar etmek istemiyorum. Benim için iki noktası özellikle çok önemliydi: Bir; birçok partide kota var, daha çok fikir üzerinden tartışan ve barajı geçme ihtimali olmayan partilerde genel olarak kadınların da çalışmaları sonucunda kotalar konuyor. Yüzde 30, yüzde 40, yüzde 50 düzeyinde, daha çok 50 düzeyinde kotalar konuyor; ama seçilme ihtimali gündeme geldiği zaman bu kotaların işlemediğini görüyoruz ki bağımsız aday kampanyasında bence bunu net olarak gördük. Örneğin "Parti başkanları bağımsız aday gösterilsin." dendi; parti başkanlarından biri kadındı ama orada da bir formül bulundu, onursal başkan aday gösterildi; O kadın yine aday gösterilmedi. O süreç, tipik ve negatif örneklerden bir tanesi oldu. DTP'nin süreci, konulan kotanın gerçekten de seçilme ihtimali olduğunda da uygulanır olması, yani gerçek bir kota işletilmesinin tipik örneği oldu. Sabahat'in 36,6 dediğinin o açıdan önemli olduğunu düşünüyorum.

Sabahat: Şu anki durum bu.

Nükhet: Ama seçilebilir yerdeki adaylara bakıldığında oran yüzde 40 değildi.

Hülya: Ama yakın olması önemli. DTP kotanın sadece kâğıt üzerinde kalmadığını, biraz altında olmakla birlikte reel olarak uygulanmakta olduğunu tarihsel olarak hepimize göstermiş oldu. İkincisi, kotanın işleyiş yöntemi açısından DTP'nin kampanyası önemliydi: Partide uzun yıllardır, üstelik kadın hareketi içinde de çalışmalar yapmış olan kadınların yer aldığı bir adaylar listesi çıktı ve kadınlar kendi aday listelerini kendileri hazırlayıp partiye sundular; yani kotanın nasıl işlemesi gerektiği konusunda da DTP deneyimi önemli bir örnek oldu. Şu anda sadece kampanyanın olumlu hikâyelerinden bahsediyorum. Olumsuz şeylerine hiç girmedim. Bence yine olumlu şeylerinden bir tanesi, tam da Sabahat'in söylediği gibi "bu halk kadınları seçmez" önyargısının da bir parça kırılmış olması gerektiğini gösteren bir süreç oldu. Türkiye'de ilk defa, şimdi hatırlamıyorum illeri, hiç milletvekili göndermemiş ya da 50 yıldır milletvekili göndermemiş illerden kadın milletvekili seçildi. Ben bunun da bu seçime dair önemli bir özellik olduğunu düşünüyorum. Bu seçimdeki kamuoyu yoklamalarında gazeteciler ve televizyoncular tarafından sorulduğunda eşlerden, sevgililerden, birisinin "A" partisine, diğerinin "B" partisine oy vereceğini birliktelerken çok net bir şekilde kamuoyuna deklare ettiklerini gördük. Çiftler arasında farklı oy tercihi, hiçbir seçimde bu kadar net

olmamıştı; yani kadınlar eşlerine, kocalarına rağmen “Ben senin düşündüğün partiye değil, şu partiye oy vereceğim” diyerek kendi kişisel tercihlerini dile getirir olmaya başladılar. Bu da önemli ve olumlu bir nokta diye düşünüyorum.

Nükhet: Peki sizce kadınlar, bu kampanyalar sürecinde kendi dertlerini, kendi aktör olma hallerini gündeme getirebildiler mi, ne dersiniz?

Eren Keskin: Ben de tam sorduğunuz soru ile ilgili değil ama daha genel bir şeyler söylemek istiyorum. Aslında bu seçim sürecinin ben, Türkiye’de sistemle birlikte tartışılması gerektiğini düşünüyorum. Türkiye’de sivil siyasetin önünde müthiş bir militarist baskı var -ki seçime erken gidilmesinin nedeni de bu oldu. Tabii ki kadın adayların sayısının çoğalması, milletvekili sayısının çoğalması kısmen önemli. AK Parti’nin ve CHP’nin az sayıda kadın aday göstermesini zaten çok kolay anlayabiliriz ama ben şunu da değerlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum: Son derece militer ve erkek egemen değer yargılarıyla donatılmış bir sistem içinde alternatif örgütler de egemenlerine benziyorlar. Benim 1995 yılında 6 ay gibi bir cezaevi sürecim oldu; birçok örgütü yakından tanıma fırsatına eriştim ve çok umutsuzluğa kapıldım orada. Birçok örgüt aynen devlete benziyor: Karar mekanizmalarında kadınlar yok, yine yemek işlerini, temizlik işlerini kadınlar yapıyorlar, yani kadının bir söz hakkı yok. Belki Kürtler daha farklıydı, bir kadın yapıları vardı -ki orada da bir dolu sorun vardı. Gözlemlediğim kadarıyla yine bir şekilde erkekler veriyordu kararları. DTP’nin sayısal olarak diğerlerinden çok oranda kadın sokması son derece önemli ama şunu da unutmamak gerekiyor: Umut etmek güzel de, gerçeği de saptamak gerekiyor: Türkiye nasıl bir erkekler cumhuriyeti ise Kürdistan da hâlâ bir erkekler cumhuriyeti. O nedenle şahsen ben mesela DTP’nin, daha çok kadın aday göstermesini bekliyordum. Diğerleri zaten beni ilgilendirmiyor -ki CHP’nin önde olduğu mitinglerle, kadınlar bir kez daha militarizme araç edildiler ve bunu bilerek, severek, isteyerek yaptılar. Necla Arat, şahsen Genelkurmay Başkanı ile birlikte benim hakkımda suç duyurusunda bulunup bana dava açtırmış bir insan. Ben o nedenle ceza aldım. Benim için Necla Arat’ın orada bulunmasının çok büyük bir önemi yok, yani ben Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşunun kendisini bir darbe olarak niteliyorum, yani tamamen kuruluşla birlikte birçok kimlik yok sayıldı. Kadınlar da yok sayılanların başında geliyordu. Demin de söylediğim ve hepimizin de bildiği gibi militer bir cumhuriyet kuruldu ve bunun değişebilmesi için gerçekten feminist ve antimilitarist bir hareketin güçlenmesine ihtiyaç var. Sistemi değiştirmek adına da kadınların olması tabii ki önemli ama sadece kadın olmak... Bunu kendim de sorguluyorum, acaba yanlış mı düşünüyorum diye... Necla Arat’ın orada olması kadınlar için belki de iyidir; kadın araştırmaları bölümünde çalışan, başkanlık eden biri...

Meclis'te DTP politik olarak en zor durumdaki parti. Mesela Terörle Mücadele Yasası'nın çıkmasından itibaren artık PKK'li –beğenirsiniz, beğenmezsiniz, eleştirirsiniz, bu çok ayrı bir şey- çocukların cenazeleri ailelerine verilmiyor. Ben geçen gün yaşlı bir anne ile konuştum, “15 yıldır görmedim, yalvardım savcıya, bir yüzünü göreyim, o kadar.” diyor. Bu bir kadın, bir anne bir kere. Onun da bu hakkını dile getirme hakkı olmalı. Belki bunu DTP dile getirdiği zaman hemen bir saldırı başlayacak, çok zor bir iş yapacaksınız. Türkiye'de gerçek anlamda sivil siyasetin önünü açacak işleri ben şahsen kadınların yapmasını bekliyorum; çünkü ondan en fazla etkilenenler kadınlar. O nedenle de çok zor bir iş olduğunu düşünüyorum. Tekrarlıyorum: DTP de sonuçta karar alma mekanizmalarını esas olarak erkeklerin belirlediği bir parti. Bunu değiştirmek için de kadınlara ayrıca bir görev düşüyor; yani hem sistemi hem de kendimizi değiştirmek gerekiyor. Bizim durumumuz belki o açıdan da biraz zor; bunu bizim cenahımızdaki kadınlar açısından söylüyorum. Mesela Meclis'te edilen yeminin demokratikleşmesi gerekiyor. Sağ olsunlar arkadaşlar, bana da seçim döneminde adaylık için teklif geldi. Kadınların ve Kürtlerin meclise girmesini çok önemli buluyorum; ama şimdi ben bugüne kadar o kadar çok yargılandım ve o kadar büyük büyük laflar söyledim ki kendi adıma o yemini nasıl ederim, edemem diye düşündüm. Bir kere yeminin kendisi, kendisini reddetmek üzerine kurulu: “Ben yokum, sen varsın, varlığım sana armağan olsun.” diyorsun. Bunun demokratikleştirilmesi, bence belki de en başta kadınların yapması gereken bir iş. O nedenle, tabii tartışılacak çok fazla sorun var belki. KADER'in kampanyasına gelince, açık söyleyeyim, ilk başta bıyıklı kadın görmek, bana çok sevimli gelmemişti. Belki birçok insan için böyle ama tabii ki çok önemli bir iş yaptı KADER. KADER'de çalışmanın, ayrıca demin de bahsettiğiniz gibi, zor olduğunu düşünüyorum. Sadece kadın olma noktasından bir işi yapmak da çok zor; çünkü bu sistemin erkekleri gibi düşünen kadınlarla da bir arada çalışmak zorunda kalıyorsunuz. O nedenle de belki bizim çalıştığımız alanda biz -ki burada yanıldığımızı çok net anladım- sanki herkese kendimizi ifade ediyoruz, herkese ulaşıyoruz, herkes bizim gibi düşünüyor sanıyoruz. Belki en çok bizim gibi düşünen kadınlar ilk başta rahatsız olmuştur o kampanyadaki görüntülerden, ama sonra düşününce bir dolu insanın kafasını açtı. Demek ki açabiliyor, olabiliyor böyle kampanyalar. Bizim cenahımızdaki kadınların değil, daha çok diğer taraftaki kadınların kafasını açtı.

Hülya: Biz bize konuşmak istemedik.

Eren: Ben, mutlaka her kadın gibi, Ayşe'nin kampanyasından son derece etkilendim. Bu toplumda herkesin dışladığı, herkesin şiddet uyguladığı, her taraftan, soldan sağdan herkesin şiddet uygulayıp küçük gördüğü, yok saydığı bir kesimin sesi oldular ve bu seçim sürecindeki en cesaretli işi yaptığınızı düşünüyorum. Sabahat'ı tanyorum tabii ki; ayrıca kendim de Kürdüm, Kürt hareketiyle de çok yakın ilişkilerim oldu. Ama ben DTP'de oy alan kadınların,

birincil olarak kadın oldukları için oy aldıklarını düşünmüyorum. Senin için yapılan çok önemli bir şeydi, seni cezaevinden çıkardı. Bu halk, birincil olarak kendi inancına verdi o oyu, belki senin çok büyük önemin olabilir ama bence ikincil olarak kadın olmana verdi. Ben Kürt hareketi içinde de kadına bakışın hâlâ çok demokratik olduğunu düşünmüyorum. O nedenle Kürt hareketi içindeki kadınların işinin daha da zor olduğunu düşünüyorum. Herkes orada bir özgürlük olduğu referansı ile başlıyor. Öyle değil. Kürt kadınları açısından da aşılması gereken çok fazla sorun var. Bunun dışında, DTP'liler neden bağımsız adaylar olarak seçime girdi? Seçim sistemi nedeniyle. Seçim sisteminin demokratikleştirilmesi konusunda da DTP'ye ve DTP'deki kadınlara çok büyük görev düşüyor. Ama, ben tekrarlıyorum, esas olarak sadece ordu değil, -yasama, yürütme, yargı- her şeyle kuşatılmış durumdayız. Bu çok korkunç bir şey, yani Hâkim ve Savcılar Kurulu, bir savcuyu sadece askerlerin isteğine uyarak görevinden atabiliyor ve avukatlık yapma hakkını dahi elinden alabiliyorlar. Meslektaşlarına dahi bu kadar acımasız davranıyorlar. Ben de Barolar Birliği tarafından mesleğimden yasaklandım. O kadar kuşatılmışız ki hakikaten antimilitarist hareketin güçlenmesi ve yayılması dışında Türkiye'de çok umutsuzluğa kapılıyorum. Burada da Meclis'teki kadınlara çok büyük görev düşüyor. O nedenle siz bizim taleplerimizi orada dile getirebilecek tek kesimsiniz. Sıkı bir işbirliği içinde olmamız gerektiğini düşünüyorum. Türkiye'de "sen" diye konuştuğum arkadaşım bir makama gelince "siz" diyebiliyor; yani birdenbire ayarlayamıyorsunuz. O nedenle daha sıcak ilişkiler kurabilmek milletvekili kadınlara düşüyor. Bunun da son derece önemli olduğunu düşünüyorum.

Nükhet: Eren'in söylediği bir sürü şey, aklıma birçok tartışma konusu getirdi, belki bunlara da değinebiliriz, en azından gündeme getireyim: "Antimilitarist hareket olması lazım." diyor Eren. Ben Ayşe'nin kampanyasının en önemli tarafının antimilitarist değil ama iktidar talep etmeyen bir hareket olarak ortaya çıkması olduğunu düşünüyorum. Ayşe bunu kampanyası boyunca çok açık bir dille söyledi. Halbuki DTP de iktidar peşinde, yani DTP'nin de hem kendi bölgesinde hem daha genel anlamda bir iktidar talebi var. Acaba antimilitarizm değil de iktidar olayı mı, kadın-erkek arasındaki bu eşitsizliği ve kadının ezilmesini gündeme getiriyor?

Eren: Tüm alanlardaki erkekler iktidarlarını sorgulatmak istemiyorlar. Her alanda bu böyle.

Nükhet: Nedense iktidarın ilk alanı, kadını ikincil kılmaktan geçiyor.

Ayşe Tükrükçü: İkincil kılrsa neyse, bu seçim zaten benim için bir değişiklikti, hatta kendi hayatım için. Çünkü hayatımızda çok şeyi dile getirme avantajını bulduk, çok şeyi basın önünde dillendirdik, devlet olsun, insanlar olsun, yeri geldiyse kendi özbeöz babama olsun. Senelerce içimdeki o ezikliği, o horlanmayı basın aracılığıyla babamın kulağına soktum

diyeyim; ama halen de şunu görüyorum ben bu seçimden; belli sayıda kadın milletvekillerimiz girdi ama maalesef Hülya'nın dediği gibi, halen parti başkanlarına danışmadan bir şey yapamıyoruz; ben dahil, yani orası hâlâ erkeklerin hükümlülüğü altındadır, egemenliğini bırakın hükümlülüğü altındadır.

Ben de cezaevinde yattım, üstü açıktı. Teyp de dinleyebiliyordum, tek koğuştaydım ama o ayrı mesele, niye yattığımı bilmiyordum. Meğer ben fuhuştan yatıyormuşum, haberim yok... Ben ilk olmak mı isterdim? Hayır. Bu, seneler öncesinde yapılması gereken bir kampanyaydı. Kadınlardan aldığım tepki çok güzeldi. Benim oyuncak bebeğimi gerçek sanıp da elbise alanlar var yani. Beni bırakın şimdi, ben hep diyorum, ben bittim, benim kazanacak bir şeyim yok; sadece insanlara geçmişteki yaşantıyla ve verilen mücadeleyle belki bir şeyler öğretebilirsin, belki bir insanı doğru yola sevk edebilirsin ama bunda ilk etapta biz halka değil, seçtiklerimize daha çok iş düşüyor. Gerçekten seçtiklerimize daha çok iş düşüyor, çünkü siz oraya seçildiniz, 549 kişi şu anda orada. O bayanlarımıza, o kadınlarımıza veya annelerimize orada vitrin mankeni olmayın derim. Türkiye'de 83 yıllık bir yasa kitabımız var; ama erkeklerin kadınları ezmesine, horlamasına, istediği zaman kadınlara hakaret etmesine izin veriyor. Bunların yasalarını sizler artık orada değiştireceksiniz. Bizim dışarıda yapacağımız, halkla konuşmak, insanları bilinçlendirmeye çalışmak. Tabii örnek olarak hep birilerini ortaya koyarak, medyanın önüne sunarak malzeme haline geliyoruz. Ama sizler orada şu kitabın (anayasa) yazılmasına vesile olacaksınız artık. Benim kökenim de Kürt. Benim annem Kürt ama Kürtçeyi bilmiyor. Benim babam Türk. Evde Türkçe ve Almanca konuşuluyor. Sen hangisini kendine daha yakın hissediyorsun diye sorsalar, ben Almanlığı seçiyorum, çünkü ben orada ziyan görmedim. Orada benim gibi olan insana da devlet sahip çıkıyor. Burada ise devlet tamamiyle dışlıyor. Ama seçim döneminde ben şunu da takip ettim: Türkiye'de 68 tane genelev var. Binlerce milletvekili adayı var, 550 tane de mecliste milletvekili vardı. Hangisi cesaretini toplayıp da bir genelevine gidip "Gidin, oyunuzu kullanın." dedi? Seçim döneminde öyle çok güzel destekler aldım kadınlardan, feministlerden. Başka aldığım da bir şey yok... Bir de Şefkat-Der'den aldım. Ama ben şöyle düşünüyorum (Sabahat'e): Sizin çalışmalarınızda -tabii ki Kürt toplumdur, Türk toplumdur- özellikle kadın olmasını önemsiyorum. Bu yasalar sizlerle olacak, değiştirecek olan sizlersiniz. Ben kendime dahi oy atmadım. Fırsatım olsaydı size atardım. Ben ikinci bölgedeydim, sen üçüncü bölgedeydin. Gerçekten atardım; çünkü kazanma şansının yüksek olduğunu biliyordum. Çalışmalarınızı birebir takip edemiyordum; ama arkadaş çevresinden gördüğüm, duyduğum kadarıyla, oturup sohbet ettiğim Kürt arkadaşlarımdan bildiğim kadarıyla şansınız vardı. Bari bu şans, buraya girdiniz, özellikle biz kadınlar için kullanın. Ahmet Türk, tamam genel başkanımız ama sen de bir Sabahat'sin. Adınız var yani. O adı bir tarafta bizler size verdik. O Meclis'e girmek için 90 küsur bin oy aldınız. Bunun diyebilirim ki,

70 bini sadece kadın. Bunu benim kadar siz de iyi biliyorsunuz herhalde. Meclis'e girip koltuğu, makamı aldıktan sonra 4 sene boyunca oradasınız. Ama sonrasında kaybetmek de...

Fatma Benli: Egemenlik ilişkisinin paylaşılmak istenmemesi ile ilgili husus, belediye başkanlarında, belde başkanlarının seçimlerinde daha fazla görülür. Örneğin, 3.000 küsur belediye ve belde başkanından sadece 18 tanesi kadın. Zira, belediye başkanı olduğunuz zaman tek söz sizin, tek söz size ait. İstedığınız gibi, istediğiniz davranışı gerçekleştirmeniz mümkün. Bu noktada partiler özellikle tek başına karar alabilecek, o partiyi temsil edebilecek kişileri kadın yerine erkekler arasından tercih ediyorlar; ama milletvekillerinin kadın olması, onların çok fazla iktidarı paylaşması anlamına gelmiyor. Grup başkanvekilliği yapmadıkları takdirde, çok fazla söz sahibi bulunmadıkları takdirde, kadınları çok rahatlıkla vitrin olarak koyma imkânına sahip olabiliyorlar. Nitekim bunu en son seçimlerde kadın milletvekilleri tanıtılırken, daha önce neler yaptıklarıyla, neler yapmayı düşündükleriyle değil, filancanın eşi, falancanın yakını olarak tanıtılmasıyla gördük zaten. Bence orada sadece kadın olmasının da çok fazla bir önemi yok. Örneğin, bizim kadın başbakanımız da vardı, ama kadın olmasının bir farkı olmalı, o yüzden, o bakış açısına sahip olan, mecliste o farkı yaratabilecek insanları o yüzden seçiyorlar. Belki parti başkanlarının kadın hareketinden başvuruda bulunan kadınları seçmeme sebebi odur. Oradan gelen, daha doğrusu sadece kadın hareketi değil, daha önce bir şeyler yapmış, kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilmiş ve başkalarını ikna yeteneğine sahip olan kimseyi istemiyor; çünkü o kadın oraya geldiği zaman iktidarı paylaşmak isteyecek. Grup başkanvekilinin, başbakanın ya da parti başkanının iktidarını paylaşmak isteyecek, onun söylediklerine karşı çıkacak ama maalesef bizim seçim sistemimizde ya da parti programımızda hiçbir grup başkanı ve hiçbir parti başkanı kadın olsun, erkek olsun, kendisinin iktidarını paylaşacak insan istemiyor. Onun için de sıkıntıyla karşı karşıya kalıyoruz.

Kadınların Meclis'teki Pozisyonları ve Kadınlar Arasındaki İttifak...

Nükhet: Sizce şu noktada parlamentodaki görev dağılımına bakıldığında, bu korkunuz gerçekleşti mi?

Fatma: Gruba hükmedebileceğiniz, diğer milletvekilleriyle beraber çalışabileceğiniz alanlarda yoksunuz, o anlamda sıkıntı verici bir durum. Aslında KADER'in kampanyası çok güzeldi, belki benim sorunlarım açısından eksikti ama ciddi anlamda güzeldi; çünkü görselliği vardı. İnsanlara, meclisin içinde olmak için illa ki erkek olmak zorunluluğu olmadığını, illa ki bıyık takmak zorunluluğu olmadığını ifade ediyordu. Sonuçta içerde kadın milletvekili olmak için de illa erkekleşmek gerekmiyor, illa onların istediklerini yapmak gerekmiyor. Grup ne karar verdiyse, onun arkasından gitmek, ancak o konuda çalışmalar

yapmak anlamına gelmiyor bu. Belki bizim insanlara ifade etmemiz gereken şey bu. Tamam, kadın olmak, iyi bir şeyler yapmak için tek başına yeterli değildi ama en azından kadın bakış açısına sahip olmak, kadınların sorunlarını birebir bilmek ve bu anlamda hiç olmazsa kafa yormak için güzel bir başlangıçtı. İnsanlar oy verirken kadınlara sadece o partiden aday oldukları için vermediler. Kadın milletvekillerinin isimlerinin verdiği, kadın olmalarının ya da daha önce yaptıkları çalışmalarının getirdiği oyları da vardı. Sabahat Hanım bugün seçildiyse, tek başına DTP'li olduğu için seçilmedi. Daha önce yaptıkları nedeniyle de insanlar ona oy verdiler. Dolayısıyla bir kadın milletvekili Meclis içine girdiği zaman sadece Meclis'te kendi grubunun dediğini yapması, diğer konuları göz ardı etmesi “Canım, onları da sıra gelince yapacağız.” diye savsaklaması bu anlamda düşünülemez. Belki bundan sonra yapılacak çalışmalarda kadın milletvekillere bunların hatırlatılması gerekiyor. Siz oraya sadece vitrin olmak için seçilmediniz, sadece “Bizim Meclis’imizde yüzde 4,4 kadın var, bu çok az; bunu artırmamız lazım.” kaygısıyla seçilmediniz demek gerekiyor. Daha doğru bir ifadeyle, kadın parlamenterlerin oranını artırmak çok fazla önemli değildi, önemli olan kaliteyi artırmaktı, önemli olan yapılabilecekler noktasındaki o kapasitelerini kullanabilmelerini sağlamaktı. Bu anlamda çalışmalar yapmak gerekir diye düşünüyorum ben.

Nükhet: Peki siz Sabahat, Meclis'te şu an kadınların durumunu nasıl yorumluyorsunuz ve her şeyden öte sizce gerçekten kadınlar arasında, Meclis'te kadın bazında bir ortaklık, ortaklık bile olmasa en azından bir diyalog kurma ihtimali var mı yoksa böyle bir ihtimali görmüyor musunuz?

Sabahat: Bundan önce birkaç şey belirtmek istiyorum. Eren Hanım'ın belirttiği bazı noktalar vardı: “DTP’de de erkekler karar alıyor.” gibi. Sonuçta biz erkek egemen bir toplumda yaşıyoruz. Normalde DTP iktidar ve hiyerarşiye karşı kurulan bir parti ama şu da biraz önce belirtildi: “DTP’nin kendisi iktidar hedefliyor.” Sonuçta Türkiye’de siyaset yapma tarzı bu; çünkü siz iktidar olmak için parti olabilirsiniz. Ama bence DTP’de kadınlar açısından şöyle bir şans var; örgütlü kadın gücü var ve biz çok ciddi mücadeleler veriyoruz. Eğer siz kadınlar olarak varsanız, kadınlar lehine karar çıkartabiliyorsunuz. Eşbaşkanlığı nasıl yerleştirebiliriz diye biz de çok kavga yürüttük. Erkek arkadaşlarımız çok karşı çıktı, çok ilginç, hatta merkez düzeyinde dediler ki “O zaman nasıl olacak, yetkinin paylaşımı olmaz, yani zaten yasalar buna izin vermiyor, o zaman parti kapatılır, olmaz.” Neyse, biz bunu fiiliyata geçiririz dedik ve bu çok yoğun bir emek ve çabanın sonucunda oldu. Kadınları asıl vuran şeyin iktidar olduğunu düşünüyorum. Çünkü zaten o iktidar ilişkileri içerisinde kadın kaybetmiş. O iktidarı sonuçta nasıl paylaşabilir, iktidar alanını gerçekten halka hükmetmeden nasıl dönüştürebiliriz, o açıdan kadınlar bu siyasette nasıl yer almalı tartışmasını yürütüyoruz biz kadınlar olarak. DTP’nin bu noktada önemli bir yerde durduğunu düşünüyorum. Biz, bir

belediye başkanımızı iki eşli diye ihraç ettik. Şimdi mesela hiçbir siyasi parti bunu yapmaz. Ama kadın politikalarını ana politikalara yedirebilmek için erkek arkadaşlarımızın da bizimle olması gerekiyor, sadece kadınlar yetmiyor.

Bizim kadınlar olarak bir araya kolay gelebileceğimizi düşünüyorum. Ancak şu ana kadar kadın milletvekilleri arasında selamlaşmalar dışında herhangi bir diyalog geliştirilmedi. Bazılarıyla selamlaşmıyoruz bile. Bu konuda AK Parti'li kadınlarla ilişki kurmak daha kolay. Bazı ortamlarda bir araya geliyoruz; ancak, kadın milletvekilleri olarak kadınlar için ne yapabiliriz konusunda henüz ciddi bir iletişimimiz olmadı. Ben yine de kadınlar olarak bazı şeyler yapabileceğimizi düşünüyorum. Çok doğru Eren'in söylediği: Biz sivil siyasette ya da militarizme karşı çok daha iyi bir araya gelebiliriz. İşte kadın hareketinin rolü bu noktada çok önemli. Örneğin, KADER veya başka kadın örgütleri, bu misyonu üstlenebilir, bir araya getirip ortak noktalarda buluşabiliriz. Ama şöyle bir sıkıntı da var: Kadınlar kendi partilerinden bağımsız hareket etmiyorlar; yani, parti politikaları kadınların yaklaşımını da belirleyebiliyor. Örneğin Güldal Mumcu'nun da eşi faili meçhule gitti, işte Pervin Buldan'ın da eşi faili meçhule gitti. Faili meçhul cinayetlerin faillerinin bulunması, sorumlularının açığa çıkarılması için neler yapabiliriz üzerinden Pervin Hanım üç defa Güldal Hanım'la ilişki kurmaya çalıştı. Ancak Güldal Hanım görüşme talebine olumlu ya da olumsuz yanıt vermiyor. En doğal ortaklaşılabilir konulardan biri: İkiniz de eşinizi kaybetmişsiniz, bu ülkede faili meçhuller yaşanıyor...

Hülya: Anayasa denen şey, tabii ki kadın hakları vesaire açısından yaşamsal önem taşıyor; ama asıl olarak toplumda çözülememiş olan, kriz yaratan konuları toplumca çözmek için bir araçtır anayasa, yani laiklik sorunu mu var toplumun, bu konuda kaygıları ve korkuları mı var, çözmenin aracıdır anayasa. Kürt sorunu, demokrasi sorunu mu var, bunu çözmenin aracıdır anayasa. Bu anayasa sürecinde, çok da güzel çalışmaya başladık -kadınların ortak platformunu oluşturuyoruz, "Kadın Anayasa Platformu" oluşuyor şimdi. 2 Ekim'de de bir basın toplantısı ile bu konuyu kamuoyuna açıklayacağız. TCK'da olduğu gibi Medeni Kanun'da olduğu gibi kadın örgütleri bu konunun müdahil güçlerinden bir tanesi olacak. Benim beklentim, bu platformun kadınlarla ilgili temel eşitlik sorunlarının yanı sıra, kilitlenmiş konuları da çözebilecek bir etki yaratabilmesi.

Ben bu kadın-siyaset meselesinde kafamızın çok karışık olduğunu düşünüyorum, ama olmaması gerekiyor. Sayı çok önemli. Sabahat kendi deneyimini anlattı az önce, ben kendi deneyimimi anlattım. Meclis'e bakıyorsun, kadın görünmüyor; görünmeyen kadın bir şey yapamaz zaten orada. Kota ile ilgili dünya deneyleri de aynı şeyi gösteriyor. Kritik eşik denen 1/3'lük oranın sağlandığı ülkelerde -Finlandiya, İsveç gibi- sosyal güvenlik, sağlık, eğitim gibi, kadınları birinci dereceden ilgilendiren ama toplumu da ilgilendiren ana konulardaki

politikaların tümünden değiştiğini görüyoruz; yani dünya deneyi bize kadınlar eğer meclislerde yüzde 30 oranında yer alırsa, bu temel alanlarda dönüşüm yaşandığını gösteriyor. Bunlar kadınların bildiği ve kendi hayatlarını her aşamada doğrudan ilgilendiren konular; çocukların eğitimi ile kadınlar ilgileniyor, hasta bakımı ile kadınlar ilgileniyor, yaşlıların sorunlarıyla kadınlar ilgileniyor. Bildikleri ve kadınların hayatına toplumun yüklediği bu yükleri toplumla paylaşmanın yolunu arıyor öncelikle kadınlar ve yüzde 30 gibi rakamlar, bunun gerçekleştirilme şansını veriyor. Sayıyı küçümsediğiniz zaman aslında çok ciddi bir feminist politikayı da küçümsemiş oluyoruz. Ayrıca o sayının içerisindeki kadınlara da gerçekten büyük bir haksızlık yapmış oluyoruz, siyasi görüşü farklı diye, bizim gibi düşünmüyor diye. Oysa hayat, o mecliste o kadın için de hiç kolay değil. Belki konuyu dağıtıyorum ama hepimiz fark etmişsinizdir, Merkel’le sanıyorum ikinci kez bir araya geliyor Başbakan Erdoğan. İlkinde enteresan bir fotoğraf vardı; arkasındaydı, sanki omuzlarını tutmuş gibi görünüyordu ama sandalyeyi tutmuş, orada dikkatimi çekti, ne kadar saygılı duruyor orada Başbakan Erdoğan. Ben gayet beğendim o fotoğrafı; bir kadın ve bir erkek diye bakıyorum; iki tane başbakan yan yana. Bilmiyorum izlediniz mi Sarkozy’nin yaptığını? Sarkozy, Merkel’e neredeyse cilveleşmek üzere, yaklaşıp dokunmaya kalktığı anda, Merkel hemen korumalarına “Uzaklaştırın bu adamı.” dedi. Müthiş bir şey bu, bütün siyasi görüşleri bir tarafa koyalım, bir kadın orada bu düzeyde politika yapıyor ve ona bir başka erkek politikacı cinsel flört nesnesi olarak bakarak bütün prestijini bütün dünya önünde sıfırlamaya kalkıyor. İnanılmaz bir terbiyesizlik ve küstahlık, orada karşısında bir insan görmüyor, cilveleşecek kadını görerek kendi maço iktidarını herkesin önünde uygulamaktan çekinmiyor. Ben şiddet olarak değerlendirdim kadına yapılanı. Erkeklerin, parti başkanlarının kadın siyasetçilerle bir insan olarak, eşit bir birey olarak muhabbet etmeyi öğrenebilmesi çok önemli, çünkü bunlar bilinmiyor. Bunlar bu dünya için çok yeni şeyler. Onun için bazen ben Condoleezza Rice eleştirilerine bile çok mesafeli bakıyorum. Siyasi görüşü tabii ki tamamen farklı, bir ülkenin dışişleri bakanı ama kadın olarak yapmaya çalıştığı şeyi izlemeye çalışıyorum. İran’a silahlı müdahalede bulunalım mı, bulunmayalım mı konusunda elinden gelen çabayı harcıyor kadın. Silahlı müdahaleye gerek kalmadan, uzlaşmak için ekstra çaba harcıyor. Kadının ne lezbiyenliği kaldı, ne başka bir şeyi... Kadın olarak, sadece kadın olduğun için siyaset yapmak çok zor. Bizim bunu biraz teslim etmemiz lazım. Bu kadınları kıyafetleriyle, bilmem neleriyle bizim de eleştirmememiz lazım. Biz de bu hataya düşüyoruz, kadın hareketi de düşüyor bu hataya. KADER’de aslında bizim şu anda girdiğimiz yolda ikisini birlikte söylemek önemli: Nitelik de önemlidir bizim için, nicelik de önemlidir. Niteliğin önemini vurgularken, nicelikten ibaret gördüğümüz kadınlara da saygısızlık etmemeye çalışmak lazım.

Eren: Meclis’teki kadınların birbirleriyle iletişimi olabilir mi? Burada da görev, maalesef size (Sabahat’e) daha fazla düşecek. Mesela AK Parti’li kadınlarla DTP’li kadınların kısmen bir

iletişim kurabileceklerine inanıyorum. Gerçekten sadece kadın olduğumuz için aynı sorunları yaşıyoruz; bunu bir şekilde anlatmak gerekiyor. Çünkü özellikle Kemalistler, Kürtleri ya da farklı bir siyasi görüşü savunanları düşman olarak görüyorlar; kadın ya da erkek fark etmiyor, yani çok oturmuş bir bakış açısı var. Mesela ben geçen hafta Datça'daydım, orada genellikle solcular vardı. Kemalist de değil bu insanlar, eski solcular, 20 yıl cezaevinde yatmış çıkmışlar ve şöyle konuşuyorlardı: “Datça da bozuldu, Doğulular doldurdular burayı.”, “Datça bozuldu, türbanlılar doldurdu burayı.” Aslında bu ırkçılık; yani bizim gibi düşünen de bunu çok rahat yapabiliyor. O nedenle bizim gibiler çok az bu ülkede. Bir şekilde CHP’li kadınla da “Sen de evde dayak yemiyor musun? Evdeki işleri sen yapmıyor musun?” diyerek ilişki kurmak gerekiyor ki bunu da KADER gibi örgütler yapabilir. Sadece kadın olmaktan kaynaklanan o kadar büyük sorunlar yaşıyoruz ki onlar bunu düşünmese, görmek istemeseler bile göstermek gerekiyor herhalde. Meclis çok önemli bu konuda.

Nükhet: Günlük siyaset yaptığın zaman ayrışyorsun ama iş üstünden, belirli bir konu üstünden birleşmek mümkün oluyor. “Bana ne senin kimliğinden?” dediğimiz zaman, iş konusunda bir ortaklık sağlayabiliyoruz; biz 10 yılda KADER’de bunu öğrendik.

Hülya: Soru önermeleri hazırlamak çok önemli. Devletin kadın-erkek eşitliğine yer vermeyen politikalarını sorgulamak üzere bir soru önermesi bombardımanı ile geçecek bir meclis dönemi yaratabiliriz. Soru önermeleri devletin kuruluşundan yerel yönetimlere, küresel ısınmaya bağlı su sorunundan enerji politikalarına kadar birçok şeyi kapsayabilir; feminist bir bakış açısıyla, kadınların bakışını ve talebini de içerecek şekilde bir soru önermeleri politikası yapabiliriz diye düşünüyorum.

Zeynep Kutluata: Seçim sürecinde kadın adayların pozisyonunu anlamak için KADER’in kampanyasıyla birlikte, diğer etkenleri de düşünmek lazım. Seçim sürecine askeri müdahale ile gidildiğini, kadınların tam ortasında yer aldığı laikler-antilaikler ikiliğinin gündemde tutulduğunu ve bunun sonucunda da AK Parti’nin ve CHP’nin aslında vitrin olarak kadınları ön plana çıkarttığını gördük. *Amargi Dergi*’de Sibel Eraslan’ın bir yazısı vardı, Refah Partisi ve sonrasında ondan kısmen ayrılan AK Parti çizgisinin kadınlarla ilgili politikasını çok iyi deşifre ediyordu. Türkiye’de aslında taban hareketi dediğimizde AK Parti çizgisi ve Kürt hareketi akla geliyor. AK Parti çizgisinin tabanla ilişkisine kullanımcı yaklaştığını; kadınlar ve başörtüsü meselesinde örneğin, kadınların sorunlarını ve taleplerini dile getirmek yerine, “vitrine” oynamaya başladığını; üst sınıf, eğitilmiş, başı açık kadınları partili olarak ön plana çıkarttığını görüyoruz. Yani, bu hareketlerin kadın politikalarını anlamaya çalışırken, iç dinamiklerini ve Türkiye’nin genel politik konjonktürünü de dikkate almak gerekir. DTP’nin, Kürt hareketinin daha da farklı bir iç dinamiği var.

Ben biraz şuna dikkat çekilmesi gerektiğini düşünüyorum: Seçim ve meclis, aslında siyaset yapmanın bir aracı. Amacına dönüştüğü anda ciddi bir tehlike arz ediyor ve amacı olması demek, aslında bir anlamıyla yüksek siyaset yapmak demek. Bütün merkez, sistem partilerinin ve muhalif olduğu iddia edilen partilerin seçim sürecine genel olarak bakıldığında, aslında yüksek siyasetin işlemiş olduğu görülüyor. Bağımsız adaylık sürecinde, örneğin hangi adaylar gerçekten tabanla işbirliği yapılarak aday olarak gösterildi, hangileri merkezden atandı? Kadın adaylar için de aynı soru geçerli. Burada DTP'nin meselesi gündeme geliyor; çünkü DTP'li olmayan bağımsız kadın aday yok. Gerçekten ne kadarı tabanla ciddi bir işbirliğinde aday olarak gösterildi? Kaç kadın meclise girdi sorusu ise, seçim sonrası genel olarak da söylendiği üzere, bir önceki seçimlerde alınan oyla kıyaslandığında anlamlı. Burada da Kürtlerin bir önceki seçimlerdeki oyu alabilselerdi çok daha fazla milletvekili ile meclise girecekleri açık. Dolayısıyla bu oy kaybı, kadınlar için de geçerli. Şu andaki kadın milletvekili sayısı Türkiye tarihi açısından bir zafer olarak nitelendirilebilir; kazanım olarak, bir ilerleme olarak görülebilir; ama ciddi bir özeleştirel sürecin de -özellikle Kürt kadınları açısından- yaşanması gereken bir dönem aslında. Dolayısıyla burada Meclis içi ittifak çok önemli ama tabanla ilişkinin ve verilen oyların nereye verildiğinin, neden verildiğinin unutulmaması gerekiyor. Tabanla bağ koptuğu anda, yüksek siyaset yapılmaya başlanıyor ve halk, bir oy deposu olarak görülüyor. Bağımsız adaylık sürecindeki en trajikomik olaylardan birisi Ufuk Uras'ın Kürtlerin oyuyla Meclis'e girmesidir. Baskın Oran Kürt hareketine mesafeli olarak nitelendiği için adaylığı desteklenmiyor, Ufuk Uras -ki tarihsel olarak dönüp baktığınızda ÖDP'nin ya da Ufuk Uras'ın Kürt hareketi konusundaki çizgisi bellidir- seçilebiliyor. Mesela bu sürece Kürt hareketindeki kadınlar müdahale edebilseydi, bence feminist bir müdahale olurdu; çünkü iktidar adına insanların oylarının manipüle edilmesine müdahale edilmiş olurdu. "Siz, kimden destek bulup da bu adayı buraya koyuyorsunuz?" sorusu sorulabilirdi. İnsanların oy deposu olarak görülmesine müdahale etmek, yani seçim sürecine genel olarak müdahale etmek de kadın politikasının bir parçası olmalı. Meclis'e girdikten sonra da bu süreçlerin unutulmaması gerekiyor.

Ayşe: Seçim döneminde, Adana'da genelevde çalışırken ben de oyumu kullanamadım. O gün bize oy kullanmak için sokağa çıkma yasağı vardı. Neden? Çünkü borçlusun. 196 oy aldım, benim için 196 bine bedel; çünkü o oyu almasaydım, bu çalışmayı öne koymasaydım, ben şimdi Hülya ile tanışmazdım, sizlerle bu masada bulunamazdım. Ama benim konumumla sizin konunuz da çok farklı, çünkü benim mücadelem 68 tane genelevinde bir vesika altında çalışan 3.715 tane arkadaşım ve İstanbul'da hayatı çalınmış 30 binin üzerindeki vesikalı için. Türkiye genelinde dört sene önceki araştırmada, -bunu da gene bir erkek, yapıyor, ATO başkanı Sinan Aygün yapmıştı- kayıt altındaki vesikalı kadınların sayısı 100 binin üzerinde çıktı. Maalesef bu rakamların daha da yüksek olduğunu ben çok iyi biliyorum.

İki sene önceye kadar da bir sığınmaevine de alınmıyordum. Fuhuşu ben mi meslek edindim yoksa bana ettirildi mi, diyorum. Ben satmadım, ben satıldım. “Çıkmak istiyorum.” diyorsun, kaçmaya çalışıyorsun... Vesikaları aldığım yerdeki emniyetin birisinde tecavüz edenlerden birisi şu anda bir ahlak komiseri. Neyin ahlakını sen koruyorsun? 3 gün boyunca tecavüzlere uğrayanlar bizleriz... Orada, yani küçük yaşta uğradığımız şiddet yetmedi. Ben ensest tecavüze de maruz kaldım ve genelevindeki hayatı çalınmış arkadaşlarımın yüzde 80’i hep kopuk ailelerden, şiddetten, cehaletten gelme. Kopuk aile en başta. Yeri geliyor, kardeş kardeşle ilişkiye sokuluyor orada genelevinde, kardeşini kurtarmak için; Antep’te oldu bu. Mersin’de kafa bedenden ayrılmış arkadaşlarımı biliyorum. Şu kafa şuradan ayrılmıştı Sabahat Hanım. Kalmış kezzap, kalmış alınının arasına bir kurşun, kalmış bıçak darbeleri, sakatlanmış... Halen de genelevinde çalışıyorsun ve öldüğün zaman devlet sana sahip çıkmıyor. Kimsesiz mezarlığına gömülen yine bizleriz... Ben niye anne olmuyorum, onu da biliyor musunuz? Basında belki duydunuz... Ayda 2-3 sefer kürtaj olup da yarım saat sonra müşterinin altına yatmaktan. Kanamalı kanamalı çalışmaktan. Girişlerde o rüşvetleri biz almıyoruz, polis alıyor. Gerçek bunlar! Rahşan Ecevit gitti bir sefer cezaevine, af çıktı değil mi? Kimler çıkmadı ki cezaevinden? Tecavüz edenler çıktı, namusa göz koyanlar çıktı, devleti dolandıranlar çıktı, devleti devlete satanlar çıktı ama maalesef ben çıkmadım. Hiçbir adayın, hiçbir vekilin gidip de o genelevindeki zulmü görmedi ve yaşamadı. Ve hani demin dediniz ya o koridorda selam vermeden geçiliyor. Yeri geliyorsa, o anda o tepkiyi almak insana acı veriyor. Şimdi sen de kadınsın, karşıdaki de kadın ve seni horlanmış veya dışlanmış hissettirebiliyor mu? Biz bunu her gün yaşıyoruz.

Fatma: Ayşe Hanım’ın bu kavga içinde olması çok önemliydi; seçim kampanyası vesilesiyle, sadece kendi sorunlarını değil, aynı konumda olan ve toplumun çok büyük bir kısmının dikkate dahi almadığı, üzerinde hiç düşünmediği insanların dramını dile getirmesi çok önemliydi, seçilip seçilmemesi değil. Siyasetin araçsallaşması açısından onun dikkate alınması önemliydi. Ben bir de başörtülü kadınlarla bağlantı kurdum. Sonuçta Merve Kavakçı’dan sonra biliyorsunuz başörtülü kadınlar sadece seçebilirler, oy kullanabilirler ama asla seçilmezler; sadece milletvekili değil, belediye başkanlıklarına giremezler, il genel meclislerine giremezler görüşü kabullenildi; hatta görüyoruz, partilerin il kadın kolları başkanları bile başörtülü olmamalıdır şeklinde bir pratik var; biraz önce dedik ya, “Datça’ya başörtülüler geldi, Kürtler geldi burası bozuldu.” Bir dönem gazetelerde yayımlanmıştı, “Halk plajlara hücum etti, vatandaş denize giremiyor...” Aynı şey.

Ayşe: Ben bir programa çıkacağım, sabah programına. Tanınmış bir insan, tanınmış biri, ben vesikalıyım diye benle aynı platformu paylaşmadı. Bu ne demek yahu?

Fatma: Bu, demin belirttiğim gibi, aslında şu demek: “Ben sizi bir insan olarak kabul etmiyorum. Benim bulunduğum yere girme imkânınız yok. Orası bana ait. Dolayısıyla siz eğer oraya girerseniz benim alanıma tecavüz etmiş olursunuz, benim alanımı, benim yerimi almış olursunuz.” Böyle bir bakış açısından kaynaklanır ve yasağı savunan hemen herkesin böyle bir düşüncesi var: “Sen benimle aynı bakmıyorsun olaylara, benden farklısın, farklı giyiniyorsun, farklı düşünüyorsun, farklı bir yaşamın var; dolayısıyla bana ait olan hakları benimle eşit olarak kullanamazsın.”

Ayşe: Ama sizler yine bizden çok farklısınız, gerçekten.

Fatma: Olayı zaten karşılaştırmıyorum; ama siyasetin araçsallaşmasından, insanların sorunlarını dile getirmesi gerektiğinden bahsediyorum. Sonuçta bir şeyler yapıyorsak, iyi bir şeyler için uğraş vermemiz lazım.

Ayşe: Siz dışarıda toplanabiliyorsunuz, genelevindekiler çıkıp da bir yürüyüş yapamıyor ama.

Fatma: İşte bu da çok güzel, kampanyada bunu anlatıyorsunuz. Seçim kampanyasında bizim yaşadığımız sorunlar bunlar bunlardır. “Hiç kimsenin ben seninle aynı masada oturmam deme hakkı yok, hiç kimsenin benden daha üstün olduğunu zannetme hakkı yok, herkes insan olarak aynı özelliklere sahiptir.” diyorsunuz. Bu yüzden yaptığımız şey çok önemli, bu yüzden insanların kafasındaki önyargıyı kırmak adına çok önemli

Nükhet: Ayşe, kampanya sırasında çok önemli bir şey söylüyordu, diyordu ki, “Ben en diptekini temsil ediyorum.” En dipteki, sistemin bütün çatlaklarını, bütün çürüklerini, bütün baskıcı noktalarını pat diye göz önüne serer. Ayşe sözlerinde, sistemin hem erkek egemen olduğunu, hem devletin buradaki rolünü anlattığında hep bunun altını çiziyor. Dolayısıyla Ayşe, “Benim kadar hiç kimse çekmedi.” veyahut “Genelev kadınları farklıdır.” dediği zaman bence Ayşe’nin söylediğini ciddiye almak lazım; gerçekten çıplak beden üstünden yapılan bir politika artık o.

Sabahat size bir şey soracağım. Siz Bismil’e gittiğinizde tesadüfen ben de oradaydım. Orada ilginç bir laf söylediniz: “Ben buraya kadın hareketini getirmeye geldim.” gibi bir cümle söylediniz veya ben öyle anladım, tam öyle dediniz mi? Bunun nedeni neydi? Kadın hareketi ile taban arasında bir kopukluk mu var?

Sabahat: Türkiye’de kadın hareketinin genel olarak halkla, kadınlarla güçlü bağı yok. Kürt kadın hareketi kısmen, o da ulusal temeller üzerinde, son dönemlerde kadın mücadelesinde önemli bir aşamaya gelmiş olsa da, geline aşama yeterli değil. Daha önce HADEP döneminde kadın hareketi yoktu ama kadın kolları vardı, binlerce kadını, daha çok kadınla

buluşuyorduk. Mesela biz 8 Mart'larımızı 20 bin kadınla İstanbul'da yaparken, zaman içerisinde bu sayı düşmeye başladı. Yine Türkiye kadın hareketinin çok entelektüel bir cepheden baktığını, aslında halkla bağının koptuğunu, sokakta yaşayan kadının ne yaşadığından, onun gündeminin ne olduğundan kopuk olduğunu -Türkiye sol hareketi açısından da benzer bir durum geçerli- konuşuyoruz aramızda. Mesela mahalle meclisleri, kadın meclisleri, mahalle kadın meclisleri mahalle çok önemli bizim açımızdan. Ancak henüz daha bunun araç ve örgütünü yaratmış değiliz. Türkiye'de gerçekten kadın hareketinin kadınlarla güçlü bağ kurması konusunda ciddi bir sıkıntı var. Mesela kadınlar zamanının çok büyük bir kısmını televizyon karşısında geçiriyor; siyasetten uzak, kadın hareketinden uzak, kadın sorunlarından uzak günlük şeylerle geçiriyor. Onlara ulaşmaya çalıştığında ulaşamıyorsun, kullandığın dil çoğu zaman elit kalıyor. Mesela biz Kürt kadın hareketi olarak bir toplantı yapmıştık. Bir kadın arkadaş kalktı, "Ben senin dilini anlamıyorum." dedi. Sokaktaki kadın senin dilini anlamıyor, onun literatürü farklı, sizinki farklı.

Türkiye'de Anayasa tartışmaları nasıl gündeme sokuldu? Türban tartışmasına geçerse, aslında bu da kadının insan hakları açısından çok garip bir durum. Cumhurbaşkanlığı seçiminde de türban tartışmaları yapıldı. Hiç kimse Abdullah Gül'ün bu işi yapıp yapamayacağı meselesini tartışmadı, Hayrünnisa Hanım'ın türbanını tartıştı, yani o mu yapacak, diğeri mi yapacak işi? Anayasa tartışmalarında da benzer bir durum yaşanıyor. Tartışmalar türbana kilitlenerek işin özü kaçırılıyor. Mevcut Anayasa, '82 darbesiyle oluşturuldu. En baştan diyor ki "İlk üç madde değiştirilemez." Dolayısıyla yeni bir anayasa söyleminin ayakları havada kalıyor, mevcut anayasanın yeniden düzenlenmesi durumu ortaya çıkıyor. Yani Türkiye'de tüm toplumsal kesimlerin ihtiyacına cevap verebilecek yeni bir toplumsal sözleşme yerine, mevcudu koruma anlayışı var. Kadınlar adına zaten, taslak var olan anayasadan da geri adım atıyor. Bireysel hak ve özgürlükler taslakta da kısıtlı. Dolayısıyla, biraz önce Hülya'nın söylediği çok önemli; "Toplum bu Anayasa tartışmalarına katılmalı.;" bir toplumsal sözleşme olarak biz buna müdahil olmak zorundayız. Bazen diyorlar ki "Çok önemli değil Anayasa, uygulama önemli." Ama o da önemli, sonuçta baz alınıyor ve senin örgütlenmenin önünde engel, bir adım atmanın önünde engel. Bizim anayasa tartışmalarını türban tartışmalarından çıkartmamız gerekiyor. İnsanların kendisini özgürce ifade etmesinin önünün açılması lazım. Biz Kürtler cephesinden tartıştık; örneğin direkt ifade kullanılmayabilir ama farklı dil ve kültürlerin kabulünün orada yer alması gerekiyor. Farklı dil ve kültürde eğitim yapma hakkının orada yer alması gerekiyor; yani sonuçta bu ülkede Kürtler kadar Çerkezler de var. Aslında mevcut Anayasa bu topluma onaylatılacak, '82 Anayasası rezerve edilecek, onaylatıldıktan sonra "Zaten bunu siz yaptınız." denilecek. O açıdan muhalefet olarak, kadınlar olarak bizim bunu teşhir etmemiz çok önemli. Kadın-erkek eşitliği meselesinde, insan hakları meselesinde, farklı kimlik ve kültürlerin

kendisini özgürce ifade edebilmesi meselesinde, anayasal vatandaşlık açısından bakılması gerekiyor. Bizim kadınlar olarak müdahil olmamız önemli. Kişi olarak ben tabii görüşlerimi söyleyeceğim. İstanbul'da olmamın bir avantajı var, İstanbul'daki kadın örgütleriyle her düzeyde ortaklaşabilir ve birlikte bu mücadeleyi yürütebiliriz. Yine bir aktivist olarak, kadın hareketinin bir aktivisti olarak, benim görevim de Meclis'te kadınların mücadelesini sahiplenmek ve kadınların sorunlarını meclis kürsüsünde dile getirmek ve gündemleştirmek olacaktır.

Nükhet: Ben Fatma Hanım'a bir şey sormak istiyorum, ilk başta Sabahat konuşmasına başlarken "Tabanla feminist hareket arasında belli bir kopukluk var." dedi. Ben aynı şeyi sizin hareketiniz için de sormak istiyorum. AKDER olarak siz, tabandan gelen kadınlarla kendi aranızda bir dil kopukluğu olduğunu hissediyor musunuz? Sibel Eraslan'ın deneyimlerini biliyoruz Refah Partisi çerçevesinde. Dolayısıyla siz AK Parti ile olan ilişkinizde böyle bir kopukluk hissediyor musunuz? Sabahat'ın söylediğini çok ciddiye alıyorum. Eğer kadın hareketinden, kadın bakış açısından dünyaya bakan bizler, kadınlarla farklı bir dil konuşuyorsak ve onların problemlerini gündeme getiremiyorsak, tabii ki partilerin içinde hiçbir gücümüz olamaz. Son olarak da, Anayasa konusunda kadın bakış açısından bir çalışmanız var mı?

Fatma: Öncelikle Sibel Hanım'ın deneyimleriyle benim deneyimlerim ve AKDER'in, yani Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği'nin deneyimleri çok daha farklı; çünkü bizim hiçbir zaman AK Parti ile bir bağlantımız olmadı; yani benim derneğimde üye olarak çalışan, yönetim kurulunda bulunan ya da bu alanda çalışan insanların hiçbir zaman partililik deneyimleri olmadı. Dolayısı ile ikisi arasında bir benzerlik kurmam veya bizim üyelerimiz AK Parti ile şu kadar uyuyorlar, şu kadar uyuşmuyorlar tarzında bir cevap vermem çok da kolay değil. Özellikle sürekli dışında tutmaya çalışıyoruz; çünkü başörtülü olduğunuzda direkt olarak "Fazilet'liymişsiniz", "AK Partili'ymişsiniz" gibi bir önyargı zaten var. Onun dışında kalmak için çok ciddi derecede bir ketlenmemiz, uğraşımız var. Zaten AK Parti'nin başörtüsü ile alakalı konularda genelde bu sorunu yok saymak gibi bir politikası var.

Nükhet: Tabii tabii, gayet iyi biliyorum. Ayşe Böhürler "Ortalığı germek istemiyoruz." dedi bir televizyon programında.

Fatma: Onların toplantılarına başörtüsü ile ilgili bir soru gittiği zaman o soru kesinlikle konuşulmaz, başörtüsü yasağının oluşturduğu sorunu yok sayarak problemi çözmeyi hedefliyorlar. Gündeme gelen ilk konu milletvekillerinin eşinin, Cumhurbaşkanı eşinin örtülü olup olmaması. Tamam, onların yaşadığı da sıkıntıdır -bir insanın sırf eşi yüzünden eşsiz davetiye alması, kapıcılara eşinin örtülü olup olmadığının sorulması- ama bu süreç

hayatımızın çok kısa bir dönemini içerir. Siyasetçilerin eşlerinin dışında çok ağır bir mağduriyet halen devam ediyor. Benim okuyamayan bir dünya müvekkilim var, okulu bırakmak zorunda kalmış, hatta son sınıftan bırakmak zorunda kalmış insanlar var. Bunların bütün hayatı değişiyor. Ya da 10 sene çalıştıktan sonra atılan insanlar, yol parası bulabilmek için babasından para almak zorunda kalan insanlar... O noktada bizim gündemimizle, maalesef partinin gündemi hiç uyuşmuyor. Ben kadınla ilgili çalışmalarda, bu Türk Ceza Kanunu'nda olsun, Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da olsun uğraştığım zaman konuşabiliyorum, parti ve meclisten muhatap bulabiliyorum; o da çok güzel bir şey. Sizi dinliyorlar ve yapılabilecek noktalarda da gerçekten değişiklik yapıyorlar. Ama başörtüsü konu olduğunda katıyen sizi dikkate almıyorlar. Çok basit bir örnek vereyim, İçişleri Bakanlığı'nın sosyal tesisleriyle ilgili son dönemlerde çıkartılmış bir yönetmeliği var; bu yönetmeliğe göre sosyal tesislerden yararlanmak için başı açık fotoğraf vermek lazım ya da yaşı ileri olmak kaydıyla saç dipleri görünecek şekilde fotoğraf vermesi lazım. Şimdi benim 52 yaşında bir müvekkilim var. Babası 30 sene emniyette çalışmış. Başörtülü olduğu için sosyal tesislere kart alamıyor. Ablası, babasından dolayı bu haktan yararlanıyor; içeri giriyor, benim müvekkilim bu yönetmelikteki saçma sapan, hukukla, mantıkla hiç alakası olmayacak basit bir ifade yüzünden sosyal tesislere giremiyor. Bunu dile bile getiremiyorsunuz. Halbuki yönetmelik değişikliği nedir ki ama değişmiyor; yine bu dönemde özel kurumlarla ilgili yönetmelik değişikliği gerçekleştirildi ve bu dönemde benim ehliyet sınavından çıkartılan müvekkillerim oldu. Maalesef, AK Parti'nin konuya bakış açısı konu başörtüsü olduğu zaman uygulama devam etsin, ne kadar çok hak kaybına vesile olursa olsun, hiç önemli değil. O yüzden benzeşmiyoruz maalesef; sorunu yok sayarak o problemi yaşayan insanların sorunlarını ortadan kaldıramazsınız.

Nükhet: Sabahat'in biraz önce bahsettiği, kadın hakları söylemiyle sizin birlikte çalıştığınız kadınlar arasında bir dil farkı, bir uçurum, iletişim kopukluğu gibi sorunlar yaşıyor musunuz?

Fatma: Maalesef iletişim kopukluğu var ve insan hakları ve kadın konusunda çalışma yapan kişi ve kurumlarla her zaman, her türlü ortamda beraber bulunamıyoruz; burası bir gerçek. Biliyorsunuz başörtülü olunca direkt olarak "Bu bizimle aynı noktada değildir." tarzında bir bakış açısı oluşuyor. Ben katıldığım toplantılarda, bunu kırmaya çalışıyorum işin doğrusu. Çünkü benim de kadın üzerine bir sürü çalışmam var ve AKDER'in somut olarak -broşürler olsun, seminerler olsun, raporlar ve yasa teklifleri olsun, insanları bilgilendirme olsun- yapabildiği şeyler var. O noktada yaptığınız iş konusunda ortak çalışmalar yapmak mümkün, nitekim eşitlikle ilgili maddede AKDER'in de bir açıklaması var ve bunu bir sürü insana gönderdik ve hatta kadın milletvekillerine de yazıldı: "Anayasa'da 2004 yılında yapılan bir değişikliği geri alamazsınız, daha iyi bir düzenleme getirmeniz lazım." çerçevesinde çalışmalar yapıldı. Aile içi şiddetle ilgili yapılan çalışmada, töre cinayetleri noktasında da

bunlar var. Daha önce çok fazla değildi belki bu tarz çalışmalar; çünkü karşılıklı önyargılar buna biraz ket vuruyordu. Şu an onları kırma aşamasındayız diyebilirim, son 2-3 seneden beri, o noktada da ortak olarak çalıştığımız kurumlar var. Mesela ben çok rahatlıkla Uluslararası Af Örgütü'nün İstanbul şubesiyle sığınmaevleri konusunda çalışabiliyorum. İHD'de şu ana kadar olmadı, Ankara şubesi ile daha çok görüşüyorum. Her konuda uzlaşamayabiliriz belki ama mutlaka yapılabilecek şeyler vardır. Bu yüzden KADER'den randevu talep ettik; çünkü tamam, Hülya Hanım'la bizim pek çok farklı yönümüz vardır ama mutlaka güzel bir çalışma gerçekleştirebileceğimiz alanlar vardır. TESEV'le bu anlamda ortak noktalar bulmaya çalışıyoruz. O noktada eşitlikle ilgili maddeyi söyleyebilirim aslında.

Son olarak Sabahat Hanım'ın söylediklerine birkaç cümle ilave etmek istiyorum. Anayasa ile ilgili tartışmalar çok kısır bir şekilde yürüyor, eğitim hakkı ile alakalı maddede takılıp kalıyor. Dolayısıyla insanlar taraf oluyorlar, ya birine ya diğerine. Anayasa taslağının geri kalan maddeleri üzerinde herhangi bir araştırma yapılmıyor. Ceza Yasası'nın tartışıldığı dönemde aslında zina ile ilgili bir gündem yoktu, zina ile ilgili bir madde koymayı düşünmüyorlardı ama tam Ceza Yasası yürürlüğe girerken bir zina tartışması çıktı, herkes onun üzerinde tartıştı, konuştu vesaire, hiç kimse diğer maddelere bakmadı. Ceza Kanunu'nun hiçbir maddesi tartışılmadı ve sonra baktık ki Ceza Yasası yürürlüğe girdi. Tamam, kadınlarla ilgili maddeler güzeldi ama problemliler maddeler üzerinde konuşulmadı. Şimdi aynı şey Anayasa'da da geçerli ve bunda direkt kadınlara hakaret de var, çünkü üniversite öğrencilerinin eğitim hakkından yoksun bırakılmasından bahsediyoruz. Anayasa'da zaten "Hiç kimse eğitim-öğretim hakkından yoksun bırakılamaz." diyor. İlave edilen madde ne? "Kıyafeti nedeniyle ayrımcılığa maruz kalamaz." değil mi? Sadece Türkiye'de şu an keyfi olarak uygulanan ayrımcılığı önlemek için. "Başörtülü üniversite öğrencileri başlarını örtüyorlarsa, bu ataerkil baskıdan dolayıdır, aileleri izin vermediği içindir, dolayısıyla devletin onları zorla açtırması doğrudur." gibi bir mantık yürütülüyor, yani başörtülü üniversite öğrencileri kendi kendilerine karar veremezlermiş gibi. Bence hakaretin diğer kısmı, asıl diğer öğrencilere "Başı açık olan öğrenciler de, sınıflarındaki başörtülü öğrencilerden olumsuz etkilenirler, onlar yüzünden eğitim hakları kısıtlanır ve mahalle baskısı yüzünden okuyamaz hale gelirler!" anlayışında yatıyor. Yani bu kadınlar, -açık olsun, örtülü olsun hiç fark etmez- çok zayıf, çok iradesiz varlıklardır, üzerlerinde etkiye maruz kalabilecek basitliğe sahiptirler, dolayısıyla birileri onlar adına karar alabilir, tartışma resmen bu minvalde yürüyor. Bu çok rahatsız edici bir durum. Aynı şey Cumhurbaşkanı Abdullah Gül için de geçerli. Gül seçilmeseydi kim seçilecekti? Eşi başı açık olduğu için eski milli savunma bakanımız. Peki Vecdi Bey'i Cumhurbaşkanı yapacak özelliği neydi? Hiçbir şey! Etrafındaki insanlara hediye olarak silah dağıtan, "Bu kadıncağız Türk gelenek ve göreneğince töre cinayeti nedeniyle öldürüldüğü sanılmaktadır." gibi cümleler kuran bir insanı seçecektik. Neden seçecektik? Yani Gül'den

artısı neydi? Sadece ve yalnızca eşinin açık olması! Türkiye'nin içindeki kısır çatışma bu aslında. İçinde yaşadığımız en büyük problem bu. Kalkıp Anayasa'nın diğer maddelerine bakmıyoruz, "ya acaba biz bu kızları örttürsek mi, işte açıklarsa şu olabilirler mi" gibi hep onlar üzerinden hüküm kurmaya çalışan bir tartışma yaratıyoruz.

Nükhet: Eren Hanım, siz peki feministlerle, kadın hareketinden olan kadınlarla parlamentodaki kadınların bir ittifak kurabileceğini düşünüyor musunuz? Anayasa tartışmaları bunun bir platformu olabilir mi?

Eren: Ben hemen hemen her yerde dile getiriyorum. Edward Said'in çok beğendiğim bir sözü var "Entelektüel kriz çözmez, kriz çıkarır." Herkes kriz çözmeye çalışıyor Türkiye'de, yani ben bir kere sivil bir anayasa yapılabileceğine inanmıyorum Türkiye'de. Küçük küçük birtakım kazanımlar sağlayabiliriz ama bu sistemde sivil bir anayasa olmaz, bu ülkede mümkün değil. Kavramlar bir kere hepimize son derece yanlış öğretilmiş onun üzerinden çok yanlış bir tartışma yapıyoruz. Bir kere Türkiye laik bir devlet değil, yani laiklik adına birtakım şeyler yapılıyor ama Türkiye laik değil. Türkiye'de din, devletin hizmetinde. Ben bu süreci, tartışma yaratacak bir süreç olduğu için önemsiyorum. Mesela Türkiye gerçek anlamda laik bir devlet değildir, bunu tartışmaya açmak gerekiyor. Kadınların türbanı üzerinden yapılan her tartışmanın, aslında kadına yönelik bir hakaret olduğunu tartıştırmak gerekiyor. Bizim en çok bunu savunmamız gerekiyor başı açıklar olarak. Mesela Milli Güvenlik Kurulu neden hâlâ var, kimse tartışmıyor da türban tartışılıyor ve ne yazık ki kendilerine liberal demokrat diyenler de böyle tartışıyorlar bu meseleyi. Biz çoğumuz sol gelenekten gelen insanlarız. Lise yıllarında öğrendik, her şeyi yukarıdan yapmaya alıştık, bize öğretilen gibi davrandık yıllarca. Hâlâ bile bunu aşmaya çalışıyoruz. Belki, feminist hareketin en büyük kazancı benim açımdan bu oldu şahsen, çünkü başkalarıyla kendini aynı görebilmek, onun yerine koyabilmek. Demin ne konuşuyoruz, çok farklı olsak da ortak sorularımız var. Biz solculuğu "Allah yoktur." diye öğrendik, hiçbir şey bilmeden gittik bunun tartışmasını yapmaya çalıştık. "Kemalist şef" mantığı her yere yansımış durumda, bütün örgütlenmelere ve doğru birey olmadan, özgür birey olmadan örgütler kurduk. Bu örgütler ayrı bir baskı alanı oluşturdular ama artık bütün bunları tartışacağımız bir zemin var, bu önemli bir şey. Bu Anayasa tartışmaları içinde ben en çok bunu önemsiyorum şahsen. "Bu Anayasa'nın sivil bir anayasa olamayacağını bilincindeyiz ama şu konuları da tartışmaya açıyoruz." demek açısından bu süreci çok önemli buluyorum.

Zeynep: Sistem tabii ki özgürlükçü açılımları manipüle etmeye çalışıyor, ediyor. O nedenle muhalefetin bu süreçte aktif olması lazım. Ben sürekli muhalefet konusuna dönüp duruyorum, kendi pratiklerimize özeleştirel yaklaşmamız da çok önemli çünkü. Ortalıkta bir Anayasa taslağı var, ama kaç kişi gerçekten okuyup tartışıyor? Anayasa konulu toplantılar

yapılıyor, toplantılara katılanlar, konuşmacılar bile okumamış oluyor. Yani sürece çok hazırlıksız bir biçimde müdahil olunmaya çalışılıyor. Muhalefet de tartışmaları spekülasyon yürütüyor. İkincisi de, herkes kendi pozisyonu üzerinden belli maddelere takılarak taslak üzerinde taleplerini dile getiriyor. Bu tabii ki çok önemli ve gerekli ama Anayasa'yı bütünlüklü olarak da görmek gerekiyor. Askeri vesayeti sağlayan bir anayasanın kadın-erkek eşitliğini içermesi feminist bir kazanım olarak görülebilir mi? Ya da sosyal hakların zayıflatıldığı, çevre haklarının içerilmediği bir Anayasa kadınlar lehine olabilir mi? Sunulan taslak 1980 Anayasası'nın militer özelliklerinin korunduğu, 2004 reformlarının gerisine düşüldüğü bir taslak. "Rejim sabit kalır, hükümetler değişir." sistemi devam ediyor. Bunu gündeme getirmeden feminist bir anayasa nasıl olur tartışabilir miyiz? Tartışamayız.

Hülya: Şöyle bir laf dolaşıyor ortalıkta: "Anayasalar devletle toplum arasındaki sözleşmelerdir." Böyle bir şey yok! Ben böyle okumadım anayasa hukukunu, hiçbir zaman böyle düşünmedim. Yurttaşların, vatandaşların, toplumun birlikte nasıl yaşayacağını anlatır, devletin de bu hayatı düzenleyici rolünü düzenler.

Nükhet: Taraf değildir devlet.

Hülya: Evet, yani biz yapmalıyız taslağı. Devletten beklentilerimizi yazmalıyız. Devlet, eşitliği sağlamakla, her yurttaşa çalışma hakkını sağlamakla yükümlüdür. Devlet bu hakları sağlayacak bir çalışma organıdır, toplumun çalışma organıdır. Ama bakın bütün tartışmalara, –AK Parti de öyle sunuyor, muhalefet de öyle tartışıyor- devletle toplum arasında, topluma da değil, bireylere daha fazla hak veren bir taslak yapıyoruz diyorlar. Biz yapacağız, biz tartışacağız; nasıl yaşayacağız yan yana, ne istiyoruz, neyin korkutuyor beni, benim neyim korkutuyor seni, biz bunu nasıl çözeriz, bunu çözerken de yargıya ne iş düşer, hükümete ne iş düşer. Böyle konuşulması lazım. Bütün paradigmayı değiştirmek gerekiyor. Bu tartışma bölümü önemli ama bu sözün de dolaşıma girmesi lazım, yani bir kere "devletle toplum arasında" dediğin zaman bir kere her şeye giriyor, bunu özellikle söylemek istedim. Anayasa'yla ilgili kritik meselelerden biri genel ahlak meselesi. Genel ahlak, kamu düzeni, milli genel sağlık nedeniyle her bir hakkın altında özel olarak yazılmış olan sınırlama maddesi. 12 Eylül Anayasası'nda yok. Konut dokunulmazlığından ifade hürriyetine, dernek kurma toplantı hürriyetine kadar her temel hakkın altında "Genel ahlak, kamu düzeni, genel sağlık nedeniyle kısıtlanabilir" yazıyor. Biz TCK'da istemiyorduk genel ahlak maddesini. Herhangi bir temel hakkı, 200 yıllık, 300 yıllık bir temel hakkı kısıtlama gerekçesi oluyor anayasada. "Genel ahlak" meselesi, kadınların özel olarak derdi. Bir kere o temel hakları da korumak zorundayız biz. O yüzden anayasa sürecine örgütlü müdahalemiz çok büyük önem taşıyor.

Nükhet: Çok çok teşekkür ederiz, bize epey bir zamanınızı ayırdınız, çok sağ olun.

* Bu sohbetin düzenlenmesine katkılarından dolayı Esra Ařan'a teşekkür ederiz.